

Viorica
GORAȘ-POSTICĂ

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din
Moldova; ORCID: 0000-0001-9096-621X

Modelul curricular la limba și literatura română: Premise de actualizare și optimizare

CZU 37.091:[811.135.1+821.135.1] |
<https://doi.org/10.67684/dp.2026.157.08>

Rezumat: Articolul analizează modelul curricular la disciplina Limba și literatura română din perspectiva imperativului de actualizare și optimizare a procesului educațional contemporan. În contextul reformei curriculare recente, curriculumul depășește viziunea tradițională a conținuturilor prescrise, fiind

redefinit ca un sistem dinamic și coerent de documente capabile să asigure convergența dintre finalități, conținuturi și strategii de predare-învățare-evaluare. Studiul oferă o abordare teoretic-aplicativă a principalelor produse, care ghidează activitatea la clasă: curriculumul disciplinar, manualul, ghidul metodologic și caietul elevului. O atenție deosebită este acordată integrării tendințelor actuale, precum digitalizarea și noile educații, privite ca vectori esențiali în eficientizarea tranziției de la curriculumul proiectat la cel realizat de facto.

Cuvinte-cheie: model curricular, curriculum, manual, ghid metodologic, caietul elevului, digitalizare, noile educații, actualizare, optimizare.

Abstract: The article analyses the curricular model of the Romanian Language and Literature as a school subject from the perspective of the imperative to update and optimize the contemporary educational process. In the context of the recent curricular reform, the curriculum moves beyond the traditional view of prescribed contents, being redefined as a dynamic and coherent system of documents capable of ensuring convergence between goals, contents, and teaching-learning-evaluation strategies. The study offers a theoretical-applicative approach to the main products that guide classroom activity: the subject curriculum, the textbook, the methodological guide, and the student workbook. Particular attention is paid to the integration of current trends, such as digitalization and the new educations, viewed as essential vectors in streamlining the transition from the designed curriculum to the one implemented de facto.

Keywords: curricular model, curriculum, textbook, methodological guide, student workbook, digitalization, the new educations, updating, optimization.

Introducere. Procesul de actualizare a învățământului contemporan continuă să plaseze conceptul holist de *curriculum* în centrul proiectării și realizării demersurilor educaționale. În didactica limbii și literaturii române, curriculumul nu mai este înțeles doar ca o simplă succesiune de conținuturi gata prescrise, ci ca un sistem complex, dinamic și coerent de documente și produse curriculare, care corelează într-o viziune integrată finalitățile educaționale, conținuturile științifice și strategiile de predare-învățare-evaluare. Analiza actualizată din noi perspective a sistemului de documente curriculare reprezintă o necesitate stringentă pentru profesorul de limba și literatura română, garantând trecerea eficientă de la *curriculumul scris/proiectat* (oficial) la cel *predat/învățat/realizat* de facto. Acest studiu propune o abordare teoretic-aplicativă a principalelor produse, care structurează și orientează disciplina în actul educațional din perspectiva noilor educații: *curriculumul disciplinar, manualul, ghidul metodo-*

logic și caietul elevului.

Metodologia cercetării utilizată în prezentul studiu se înscrie pe coordonatele unei abordări calitative de tip teoretic-aplicativ, fundamentată pe analiza de conținut și metoda hermeneutică. Demersul investigativ a presupus, într-o primă etapă, abordarea evaluativă a cadrului normativ-reglementator și a sistemului emergent de produse curriculare (curriculumul disciplinar, manualul școlar, ghidul metodologic și caietul elevului), urmărind accentele reformei educaționale actuale din Republica Moldova [1; 9]. Componenta aplicativă a cercetării este valorificată prin metode axiologice și modele didactice, concretizate în elaborarea unor grile de indicatori de calitate, scheme algoritmice de transpunere la clasă a binomului *competență-conținut* și matrice infuzională, destinate integrării noilor educații și a digitalizării hibride. De asemenea, investigația integrează date empirice prospective din neuroștiințe și psihologia educației pentru a fundamenta complementaritatea dintre suportul scriptural (pe hârtie) și cel digital, configurând astfel un model metodologic integrat, capabil să optimizeze proiectarea și realizarea de facto a demersului didactic în contextul societății contemporane.

Repere teoretic-aplicative. Rezultate investigative și discuții. *Curriculumul* (abordat în sens îngust) reprezintă documentul oficial și obligatoriu care definește perimetrul conceptual, metodologic și valoric al materiei, constituind instrumentul de lucru fundamental al cadrului didactic, pe baza căruia se realizează proiectarea didactică pe termen lung (anuală) și pe termen scurt (pe unități de învățare sau lecții separate). Curricula actuale de limba și literatura română [3] sunt construite pe baza *modelului comunicativ-funcțional*, care înlocuiește vechiul model istoric-literar sau pe cel gramatical-reproductiv. Accentul se mută de la memorarea de informații, date biografice sau reguli abstracte spre formarea de competențe de comunicare orală și scrisă, precum și spre dezvoltarea gustului pentru lectură și a gândirii critice, spre extinderea intensivă a orizontului cultural, în perspectiva profilării elevului ca cetățean activ și responsabil. Noutăți structurale deosebite în contextul dezvoltării documentului dat nu există de câteva decenii, un document de curriculum cuprinzând următoarele componente interdependente (CRCN, 2025): *preliminari, concepția disciplinei, administrarea disciplinei, competențele specifice ale disciplinei, unități de competențe, unități de conținut recomandate, rezultate ale învățării, sugestii metodologice*, cu orientări generale privind activitățile de învățare și produsele recomandate și *bibliografia* [1, p. 34; 11].

Pentru profesorul de azi, care, în multitudinea de informații și sarcini profesionale, deschide/folosește curriculumul destul de rar, la început de an școlar, în timpul planificării de lungă durată sau în alte cazuri de

strictă necesitate, provocarea majoră la capitolul dat constă în „decriptarea” curriculumului și transformarea binomului *unitate de competență-conținut* în *activități de învățare* concrete eficiente, adaptate colectivului de elevi. Pentru a transpune în mod adecvat curriculumul scris în activitatea de la clasă, profesorul trebuie să parcurgă în mod sistematic și creativ următorul algoritm: *competență specifică – unități de competență – conținut asociat – activități și produse de învățare și evaluare*.

Așa cum școala contemporană traversează o perioadă de mutații profunde, determinate de trecerea de la un model curricular centrat pe transmiterea de cunoștințe enciclopedice la unul centrat pe cel care învață și pe competențele transversale necesare inserției sociale într-o lume fluidă și hiperconectată [Cf. 2], în didactica limbii și literaturii române acestea reconfigurare presupune adaptarea demersului proiectat și realizat la trei vectori majori: profilul psihopedagogic al elevului actual, provocările globalizării și integrarea directă a valorilor general-umane și a celor circumscrise de noile educații.

Făcând parte din generația *nativilor digitali*, elevul de azi se caracterizează printr-un mod specific de receptare, procesare și decodificare a informației, preferând spontaneitatea, procesarea timpurie a elementelor vizuale în detrimentul textului liniar, conexiunile de tip hipertext și interactivitatea instantanee. Pentru didactica limbii și literaturii române, acest profil reprezintă atât o provocare, cât și o resursă cu multiple provocări de învățare și dezvoltare. Modelul curricular actual răspunde acestor nevoi prin *redefinirea și extinderea conceptului de text*, de la cel eminent literar/scriptural la textul multimodal (care combină codul lingvistic cu cel vizual, sonor sau chinestezic: benzi desenate, reclame, ecranizări, podcasturi). În același sens, strategiile de învățare bazate pe tehnologie vin cu abordări integrate, încurajând utilizarea platformelor colaborative, crearea de *book-trailere* (scurte prezentări video ale cărților citite) sau utilizarea instrumentelor digitale pentru analiza gramaticală funcțională [8].

Într-o societate globalizată, limba și literatura română își extinde funcția identitară către o funcție de deschidere interculturală [5], studiul disciplinei căutând conexiuni ale valorilor naționale cu cele universale, educând cetățeni capabili să valorizeze diversitatea. Curriculumul actual configurează această dimensiune prin *abordarea comparativă și interculturală* (conținuturile curriculare corelează operele literaturii naționale cu texte din literatura universală, urmărind arhetipuri și mituri general-umane: de exemplu, tema călătoriei, a copilăriei sau a confruntării dintre bine și rău privită în contexte culturale diferite); *responsabilizarea socială* (educația pentru dezvoltare durabilă, pentru cetățenie democratică): discuțiile pe marginea textelor literare sau

nonliterare devin pretexte pentru dezbateri de tip *Karl Popper* sau *deliberativă*, cu subiecte de actualitate: toleranța, combaterea discriminării, bullyingul, empatia socială sau ecologia. Elevul învață să-și argumenteze punctul de vedere respectând opinia celuilalt și conștientizând impactul propriului discurs asupra comunității.

Noile educații, ca răspunsuri ale sistemelor educaționale la sfidările lumii contemporane (problemele mediului, ale păcii, ale comunicării și tehnologiei) nu se constituie ca discipline separate, ci sunt integrate infuzional în interiorul curricula existente [Cf. 1; 2; 11]. La orele de limba și literatura română, noile educații își găsesc o materializare firească prin selectarea unor conținuturi și strategii didactice specifice [6; 7].

Tabelul 1. Modelul infuzional de valorificare practică a noilor educații

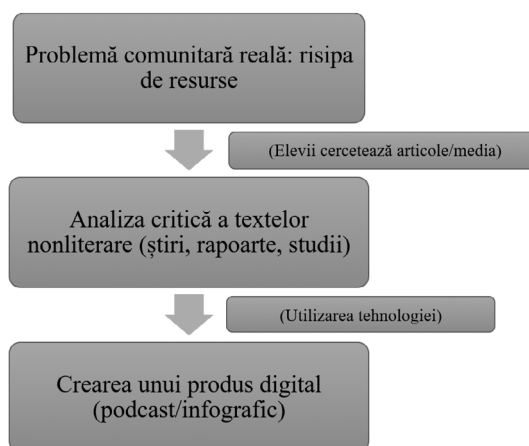
Dimensiunea Noile educații	Integrarea în curriculumul de Limba și literatura română	Sarcina de învățare
Educația pentru media (Media Literacy)	Formarea spiritului critic în receptarea mesajelor din spațiul public, online și TV; deosebirea faptelor de opinii.	Deconstrucția știrilor false (fake news): elevii primesc două texte care relatează același eveniment și urmează să identifice indicii manipulării lingvistice sau ai subiectivității emoționale.
Educația ecologică/pentru dezvoltare durabilă	Sensibilizarea elevilor față de problemele mediului înconjurător prin intermediul textelor descriptive sau reflexive.	Redactarea unui eseu argumentativ sau text publicitar pornind de la un text suport (ex.: un fragment din scrierile lui Calistrat Hogaș, Geo Bogza), elevii creează o campanie de salvare a unui spațiu natural.
Educația pentru drepturile omului și interculturalitate	Analiza comportamentului personajelor din perspectiva eticii, a echității sociale și a respectului de sine și față de celălalt.	Prin tehnica <i>Scaunul judecății morale</i> , evaluarea deciziilor luate de personaje din texte studiate (ex.: <i>Mara</i> lui Ioan Slavici sau personajele din schițele lui Caragiale) din perspectiva corectitudinii morale, sociale și a echității.

Pentru a ilustra convergența dintre profilul nativului digital, responsabilizarea socială și educația pentru media, profesorul poate oferi un proiect transdisciplinar ilustrat în Figura 1.

Figura 1. Un posibil model de proiect transdisciplinar

Prin acest tip de abordare, modelul curricular actual își îndeplinește adevărata misiune formativă pentru un elev care nu doar știe/reproduce definiții gramaticale sau comentarii literare șablonizate, ci își dezvoltă o personalitate autonomă, capabilă să utilizeze limba ca instrument de gândire, de comunicare față în față și digitală responsabilă și de acțiune socială pozitivă, iar literatura – ca mijloc de educație literar-artistică și lingvistică [Cf.12].

Dacă documentul de curriculum reprezintă dimensiunea normativă a demersului didactic, **manualul școlar** este principalul document de concretizare a acesteia, fiind un produs curricular derivat, un instrument de lucru complex atât pentru elev, cât și pentru profesor, care transpune conținuturile științifice într-o formă accesibilă, adaptată particularităților de vârstă. Manualul contemporan a depășit statutul de „culegere de texte și reguli”, îndeplinind simultan mai multe funcții didactice, dintre care subliniem: *de informare și selectare*; *de structurare a învățării*; *de ghidare/autoînvățare*. Un manual bine proiectat este organizat în unități de învățare tematice (de exemplu: *Jocul și joaca: aventura lecturii, Lumea copilăriei*). O unitate de învățare standard include: *pagină de gardă/introducere*; *secțiunea de lectură*: text-suport, însoțit de vocabular, repere biografice succinte; *setul de sarcini didactice aplicative* structurat pe niveluri taxonomice (receptare, înțelegere, interpretare, exprimarea opiniei argumentate); *secțiunea de Limbă și comunicare*: explicații gramaticale sau tehnici de redactare bazate pe inducție (pornind de la textul citit către regula generală); *recapitulare și evaluare/autoevaluare*: teste docimologice, proiecte sau portofolii [6]. Constatăm că s-a depășit deja, în multe cazuri, dependența profesorului contemporan de manual, acesta devenind un utilizator critic, selectiv și creativ, adesea, manualul unic fiind înlocuit de manuale alternative, cu libertate mare de alegere (deocamdată, pentru noi rămânând un deziderat).

Tabelul 2. *Repere practice de utilizare a manualului*

Criteriu de analiză	Indicatori de calitate în manualul de <i>Limba și literatura română</i>	Risc/Disfuncționalitate posibilă	Soluția profesorului
Calitatea textelor-suport	Texte atractive, accesibile, adaptate intereselor generației actuale.	Texte prea lungi, arhaice sau moralizatoare care inhibă plăcerea lecturii și în care nu se regăsesc elevii de azi.	Profesorul poate apela la texte auxiliare (fragmente din literatura contemporană pentru copii/tineri).
Complexul de întrebări, exerciții, sarcini didactice	Întrebări deschise, care stimulează gândirea critică și creativă.	Întrebări pur factuale, bazate pe simpla reproducere a textului.	Reformularea sarcinilor prin tehnici interactive (<i>Din fotoliul autorului, Pălăriile gânditoare</i> etc.).
Logica integrării	Legătură organică între textul literar și noțiunile de limbă abordate.	Forțarea unor exemple gramaticale pe texte în care fenomenul nu este relevant.	Selectarea unor mini-texte alternative, exclusiv pentru exersarea fenomenului lingvistic.

Păstrarea manualelor tipărite pe hârtie și combinarea lor strategică cu cele digitale reprezintă una dintre cele mai eficiente abordări în educația postmodernă, fiind cunoscută sub numele de *învățare hibridă*. Departele de a fi o soluție de compromis, acest model valorifică punctele tari ale ambelor medii, compensând în același timp neajunsurile fiecăruia. Deși nativii digitali sunt extrem de agili în utilizarea ecranelor, studiile din neuroștiințe și din psihologia educației (precum cercetările din proiectul european *E-READ*) [4] arată că suportul fizic oferă avantaje unice pentru procesele cognitive complexe: *profundizarea înțelegerii și efectul de superioritate al hârtiei*. Cititorii de ecrane tind să scaneze textul rapid (lectură în formă de „F”), dar și superficial și rețin mai degrabă și pentru o durată scurtă detalii izolate decât legăturile de cauzalitate. Atunci când se învață de pe o pagină tipărită, creierul folosește indici tactili și vizuali ficși (amplasarea textului în colțul din stânga sus, grosimea paginilor rămase în mână). Această „hartă fizică” ajută memoria pe termen lung să stocheze și să regăsească informația mult mai ușor decât în cazul unui ecran unde textul glisează continuu; reduce oboseala cognitivă și *distractorii* de atenție: ecranele emit lumină albastră care obosește ochii în timpul studiului prelungit. Mai mult, formatul digital vine la pachet cu tentația notificărilor, a deschiderii altor *tab-uri* sau a jocurilor, fragmentând atenția elevului, în timp ce manualul tipărit oferă un spațiu de concentrare sporită.

În același timp, resursele digitale, în general, și manualul digital, în particular, aduce în sala de clasă resurse pe care hârtia nu le va putea include niciodată, transformând elevul din receptor pasiv în participant activ: *multimodalitate și stimulare multisenzorială* (un manual digital nu conține doar text și imagini statice, ci integrează clipuri video, simulări 3D, animații și fișiere audio); *feedback instantaneu și autoevaluare* (exercițiile interactive și testele grilă incluse în manualele digitale permit elevului să afle pe loc dacă a rezolvat corect o problemă; acest lucru stimulează autonomia în învățare

și îi permite să își corecteze greșelile imediat); *actualizare rapidă și personalizare*, or, informațiile științifice sau datele statistice se schimbă rapid. Un manual digital poate fi actualizat instantaneu de către editori, fără costurile uriașe pe care le presupune retipărirea unei cărți.

Atunci când profesorul îmbină inteligent cele două instrumente, procesul didactic atinge un nivel superior de eficiență – *dezvoltarea unei „literații duble”*: elevii învață să fie flexibili, exersând atât lectura profundă, liniară și reflexivă (pe hârtie), cât și lectura selectivă, critică și exploratorie (în mediul digital), ambele fiind competențe vitale în secolul al XXI-lea; *diferențierea instruirii*: profesorul poate folosi manualul tipărit ca bază stabilă pentru întreaga clasă, iar prin intermediul manualului digital poate oferi sarcini de lucru diferențiate, exerciții de remediere pentru elevii care întâmpină dificultăți sau linkuri către resurse avansate (extinderi) pentru cei avansați; *sprijin pentru starea de bine/sănătatea fizică și mentală*: alternarea utilizării manualului fizic cu cel digital previne suprasolicitarea oculară și reduce expunerea la ecrane în timpul unei zile de școală.

Precum este bine cunoscut și practicat de ani buni în spațiul nostru educațional, *ghidul metodologic* este un suport strategic al profesorului, făcând parte din categoria documentelor curriculare de suport sau auxiliare [9, p. 35]. Dacă în curriculum se stabilește *ce* trebuie obținut, iar manualul oferă *resursele*, ghidul metodologic răspunde explicit la întrebarea: *Cum procedăm practic pentru a asigura succesul învățării?* Fiind elaborate, de regulă, de autorii de manuale, de experți în didactică, practicieni (este foarte bine să fie echipe mixte de teoreticieni și practicieni), acestea vin în sprijinul profesorului (în special al celui debutant sau care a părăsit temporar cariera pedagogică) cu modele de planificări calendaristice și proiecte ale unităților de învățare/lecții separate; baze de date cu strategii didactice active (metode complementare de învățare); exemple de itemi de evaluare (predictivă, formativă, sumativă) însoțiți de

bareme detaliate de notare; repere metodice privind diferențierea și individualizarea instruirii (pentru elevi cu CES sau pentru cei capabili de performanță). Ghidul metodologic poate orienta profesorul în gestionarea timpului la fiecare etapă a lecției, în organizarea discuției deschise, de exemplu, prin întrebări-stimul, și în evaluarea participării elevilor prin observare sistematică. Acesta reprezintă, în esență, puntea de legătură dintre teoria pură a didacticii și realitatea vie a sălii de clasă.

În epoca digitalizării și a noilor educații, statutul auxiliarelor didactice clasice este adesea reevaluat. **Caietul elevului la Limba și literatura română** rămâne o piesă curriculară fundamentală, acționând ca un liant între manual și ghid, ca *instrumentalizare*, transformând *savoir* (a ști) în *savoir-faire* (a face), preluând sarcinile proiectate de specialiști și punându-le direct pe masa elevului, salvând timp prețios în economia lecției și a activității cadrului didactic, dar și al părinților implicați [Cf. 7]. În era digitală, caietul tipărit (sau în format hibrid) capătă noi valențe funcționale și cognitive: *ancoră cognitivă și psihomotrică* – studiile de neuroeducație demonstrează că scrisul de mână stimulează memoria pe termen lung și dezvoltarea gândirii critice mult mai profund decât tastarea; la limba română, actul scrierii corecte (caligrafie, ortografie, punctuație) își găsește în caietul de lucru spațiul ideal de manifestare, ca *spațiu de deconectare digitală*, numit în literatura psihologică actuală și *detoxifiere digitală*. În cadrul unei lecții modernizate (unde se folosesc table interactive sau platforme precum Kahoot/Google Classroom), caietul oferă un moment de reflecție profundă, individuală, ferită de stimulii vizuali agresivi ai ecranelor. Ca *interfață hibridă (Blended Learning)*, caietele moderne integrează coduri QR, care retrimite elevul către platforme educaționale, dicționare online, audiții de texte sau ecranizări ale operelor literare, făcând trecerea firească de la hârtie la digital [4; 10].

În concluzia finală, subliniem ideea că, pentru toate piesele curriculare analizate, digitalizarea totală ar fi mai degrabă o pierdere decât un câștig. Or, limba maternă se învață prin modelare și atingere, prin relația intimă cu textul și scrisul. Actul de a sublinia cu creionul o metaforă pe hârtie, de a scrie caligrafic pe spațiul dictando și de a lăsa urme fizice ale gândirii pe pagină creează o conexiune neuronală unică. Trecerea exclusivă pe ecran transformă totul într-un exercițiu mecanic de *click* sau *drag-and-drop*. Mediul virtual predispune la o lectură rapidă, de suprafață. Pentru a înțelege profunzimile unui text literar și a savura valențele sale estetice și etice [12], elevul are nevoie de liniștea pe care o oferă pagina tipărită, ferită de notificări sau oboseala oculară cauzată de ecrane. S-a demonstrat științific că efortul fizic de a forma literele de mână ajută la fixarea ortografiei și a structurilor gramaticale mult mai eficient

decât selectarea unor răspunsuri dintr-un meniu derulant. Hibridizarea inteligentă (formatul fizic care folosește tehnologia doar ca extindere, nu ca înlocuitor) rămâne o soluție echilibrată pentru școala de azi. Așadar, sistemul de produse și documente curriculare la disciplina *Limba și literatura română* funcționează ca un organism unitar, în care modificarea unei componente atrage după sine reconfigurarea întregului sistem. Eficiența predării limbii și literaturii române depinde în mod direct de competența profesională a cadrului didactic de a interioriza logica internă a acestor documente, dar și de a le utiliza ca pe niște instrumente de provocare și dezvoltare spirituală, intelectuală, literar-artistică și lingvistică a elevilor săi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Cadrul de Referință al Curriculumului Național*. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării, 2025. 58 p. Disponibil: <https://tinyurl.com/3m-2kr78> [accesat 21.05.2026].
2. CUCOȘ, C. *Pedagogie*. Iași: Polirom S.A., 2024. 536 p. ISBN 978-973-464-041-6.
3. *Curriculum pentru învățământul gimnazial (clasele a V-a – a IX-a). Limba și literatura română*. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. Chișinău, 2019.
4. *E-READ (Evolution of Reading in the Age of Digitization). The Stavanger Declaration on the Future of Reading*, 2019. Disponibil: <https://ereadcost.eu/> [accesat 17.05.2026].
5. GORAȘ-POSTICĂ, V. *Romanian language and literature: intercultural education implications*. Society Register, Poland: Warshaw, XX-XX, 2019, 3 (4), pp. 17-35, ISSN 2544-5502. Disponibil: <https://tinyurl.com/ywzvzn3u> [accesat 20.05.2026].
6. GORAȘ-POSTICĂ, V., IACOB, N., BOLOCAN, V. *Limba și literatura română. Manual pentru clasa a V-a*. Chișinău: Știința, 2023. 192 p. ISBN- 978-9975-85-400-9.
7. GORAȘ-POSTICĂ, V., IACOB, N., BOLOCAN, V. *Limba și literatura română. Caietul elevului pentru clasa a V-a*. Chișinău: Știința, 2024. 112 p. ISBN 978-9975-85-466-5.
8. GORAȘ-POSTICĂ, V., CROITORU, L. *Modal hypertext – an innovative approach in the development of reading, digital and professional competencies in vocational education*. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe ale educației*, nr. 5 (175), Chișinău, 2025, pp. 17-27. ISSN 1857-2103. Disponibil: <https://tinyurl.com/9h3vzpvdp>
9. GUȚU, VI., GREMALSCHI, A. et al. *Concepția dezvoltării curriculumului școlar*. Disponibil: <https://tinyurl.com/59evjvpx>

10. ISTRATE, O., VELEA S., CEOBAN, C. *Pedagogie digitală*. Iași: Polirom, 2025. 248 p. ISBN 978-630-344-115-3.
11. PALADE, E. (coord.) *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național. Cadrul de referință al Curriculumului Național*. 67 p. ISBN 978-606-8966-06-9. Disponibil: <https://shorturl.at/HEdO6>
12. ȘCHIOPU, C. *Metodica predării literaturii române*. Chișinău: S.n. 2009. 332 p. ISBN: 978-9975-901-91-8.